

"כשאתם שואל שאלות הוא משרג את האמונה שלו"

**"אנו ממליצים לכל מי
שלומד את הרמב"ם
ב"משנה תורה" שיתבל
את הלימוד ב"מורה
הנבוכים", יחוש כיצד
האחדות הזו מרעננת.
לפעמים אחרי שמבינים
היטב רעיונות מסוימים
ב"מורה הנבוכים" רואים
כיצד אפשר להבין את דיוק
הלשון ב"משנה תורה"
באופן עמוק ומהפכני"**

זאת עם צוות גדול של תלמידי חכמים ומומחים. שלושה עקרונות ליוו אותנו, והמעניין הוא שזו לא הדרך שבה יצרנו את הביאור, אלא אפילו הדרך שבה יש ללמוד את הספר:

העיקרון הראשון הוא החזרתיות, לחזור שוב ושוב לפרקים שכבר ביארנו כדי ללטש אותם. והרמב"ם התכוון שנקרא אותו רצוף ושוב. הרמב"ם התכוון שבכל פעם ופעם שילמדו אותו, ישו בין פרקים ופתאום יצוצו דברים, ואני מזמין אתכם לקרוא אותו באופן הזה.

השני הוא הצורך בצוות בעל מבטים שונים. כי יש צורך להכיר את הערבית, והמתרגם הלל גרשוני עשה פה עבודה נהדרת בלייזוי מומחים, וזכינו לסקירה של גדול חוקרי הערבית-היהודית בימינו, פרופ' יהושע בלאו, במאמר שהתפרסם לאחר פטירתו. יש צורך בהכרת הפילוסופיה היוונית והערבית לעומק, וגם בהרחבות פתחנו את הנושאים הללו ללומדים.

והשלישי, כמוכן התשוקה הגדולה של אהבת ה' שיש בתוך הספר, ומן התשוקה הזו גם ביארנו את הספר. העבודה נעשתה ברובה בידי מתנדבים, וזוהי מין הכרת תודה לרמב"ם ולאמונה הגדולה שלימד. ומאותה תשוקה יש גם ללמוד את הספר. בפרק הרביעי מסוף הספר הרמב"ם מדבר על תודעה מתמדת החובקת את כל חיי האדם. בכל דבר שהוא עושה ואל כל מקום שהוא הולך, שיהיה באהבה ותשוקה ושמחה.

וכאן אני רוצה לומר משהו לחסידי חב"ד: הספר לא מסתיים באהבה ובהתבודדות, אלא במנהיגות שעולה לשמיים ויורדת לארץ. זו התפנית הגדולה שהרמב"ם עושה בסוף הספר. זה מאפיין את חיי הרמב"ם עצמו שעסק גם בחוכמה וגם בהנהגה, וזה מאפיין את ההנהגה של הרבי. מה עוד נותר לומר? רק לאחל "בהצלחה".

הרב ד"ר יוחאי מקבילי בשיחה מרתקת על המהפכה של לימוד הרמב"ם היומי, לרגל הוצאת ספרו המחשבות של הרמב"ם "מורה הנבוכים" בתרגום חדש – וביאור לראשונה בהיסטוריה • מרתק

אברהם רוזנברג

כסדרם מראש ועד סוף, אנחנו מציעים מבוחר פרקים, בהתאם לקושי בהבנת המושגים ולתקפותם. וציינו את זה בכל חלק.

פרקים אלו הם פרקים "משני חיים", שאם קול-טים את הרעיונות שבהם, השמחה בחיים, האחריות והאמונה משתדרגות. אחד מהם הוא למשל חלק ג, פרק יב, על הטוב והרע בעולם, ועל אחריות האדם לרע שהוא מביא על עצמו, במעשים שהוא פוגע בעצמו והוא כביכול 'מאשים' את הקב"ה, וכתפיסת עולם מתעתעת שהוא אוהו בה ונלכד בה.

בביאור ניסינו להראות גם את המבנה הפנימי העמוק של כל פרק ושל סדרת הפרקים. למשל חלק ראשון עוסק בשאלה "מיהו הקב"ה?", או נכון יותר – "מה אינו הקב"ה?". החלק השני עוסק בקשר בין הקב"ה ובנינו, למשל בנבואה. והחלק השלישי עוסק בחיי האדם, בתודעה שלו, בתפיסת הטוב שבמצויאות והכוונת חייו לטוב הזה, בעשיית המצוות, ועד לשיא של אהבת ה' בתשוקה גדולה. אני חושב שכל חסיד חב"ד שלומד את משנה תורה, חייב להכיר את 25 פרקי טעמי המצוות של הרמב"ם בחלק השלישי של המורה. היתרונות הגדולים של המהדורה הזו הם, שמי שביאר את "מורה הנבוכים" הוא מי שביאר את "משנה תורה", וההקבלות בין "משנה תורה" ל"מורה הנבוכים" עולות ככל פרק, כך שהלומד מרגיש שהוא פוסע על קרקע מוצקה, של אמונה, של מחויבות בלתי מתפשרת למצוות, ובסופו של דבר זה מביא לידי אהבת ה', שהיא מבוססת על הדעת אבל למעלה מן הדעת.

כיצד לדעתך אפשר לשכנע יהודים שאינם נמנים עם עדת חסידי חב"ד להצטרף ללימוד זה?
ברוך השם, כבר יש קבוצות לימוד בכמה מקומות שמבוססות על המהדורה הזו. לומדים אמרו לי שרק בעזרת המהדורה הזו הם יכולים להבין את הלימוד; פשוט פותחים וקוראים ומיד מבינים. גם הסיפור החזותי עושה את העבודה. תלמידי חכמים ואפילו חוקרים באקדמיה הודו לפניי שיש במה דורה הזו פניני פנינים, וכמה רבדים של הבנות. אני ממליץ פשוט לטעום, בהתחלה מן הפרקים המוצעים ללומד המתחיל, ובהמשך להתפרס. הרמב"ם הוא תשתית. גם בלימוד ההלכתי, מי שלומד את משנה תורה, כל לימוד תורני קל לו יותר – גמרא וראשונים ועוד. ועכשיו גם בלימוד ההגותי יש לו תשתית חזקה. מי שרוצה להכיר את היהדות, חייב להכיר את הרמב"ם.

נכון, להכיר את הרמב"ם זה מאמץ. יש קרוב ל-25,000 ספרים ומאמרים על "מורה הנבוכים", וברור שאי אפשר לייצג כולם, אבל באלפים מהם עיינתי, ועיינו חבריי לצוות. הרמב"ם הוא אוניברסיטה בפני עצמה. וכאן רצינו לתת ללומדים את הפשטות של כוונתו. זה לא נגמר בביאור הזה, כי במקומות רבים הזמנו את הלומד להמשיך ולעייין ולהרהר ברעיונות שהרמב"ם הניח. זה מאתגר ומסעיר לא רק להבין את הרמב"ם אלא אפילו להרהר איך זה מתחבר לימינו.

הציפייה שלנו היא שתהיה התעוררות ללמוד את הספר, כמו שנעשתה תנופה בלימוד הרמב"ם היומי. לא באותו הקף, אבל שתיווצר פה תנועה. זה פרויקט עצום. כמה שנים הוא דריש?

עבודת הביאור עצמה נמשכה 7 שנים. אבל זאת לאחר שנים רבות של לימוד הספר. לפחות 60 פעמים עברתי עליו ולימדתי אותו בכמה מחזוריים. וכמו שניגשנו להסביר את "משנה תורה", עשינו

בהקדמתו שהספר מיועד לאדם דתי מאוד, ועם זאת הוא מנסה לגשר על המדע בתקופתו, ונכון. בעיני הרמב"ם המבוכה היא ברכה. עצם העיר בדה שאדם שואל שאלות מאפשרת לו לשרג את האמונה שלו, שאם לא כן היא לא מתפתחת. ושרוג האמונה בא מתוך חוכמה תבונה ורעה, לא מתוך דמיון או תחושה מעורפלת. אבל הסיפור לא מסתיים בהבנה שכלית, אלא ממשיך מן ההבנה השכלית לחיים של תודעה מתמדת של הכרת ה'. לאהבה.

הרמב"ם עצמו כותב בהקדמה שהספר נכתב מתוך אילוץ, שלא יאבדו הרעיונות הגדולים, וחלק מהרברים הוא כותב בשפת סתר. על שפת הסתר הזו עמלו הרבה חכמים, ואנחנו מגישים את דבריהם. חשפנו חלק מן הסודות של הרמב"ם, אלו שכבר הרבה כתבו עליהם ממילא, כי היום נראה שהדור בשל הרבה יותר להבין את הרמב"ם בפחות התנגדות. ולהפך, כשרואים בדורנו את העומק של הרמב"ם, עומדים משתאים מן האלגנטיות הגדולה שלו.

כבר אין אותם פחדים שהיו בזמן הכתיבה. גם הרבי כתב שאדמו"רי חב"ד הבינו שכבר עברה הסכנה ולכן למדו אותו. מלבד זאת, יש פרשנים וחוקרים שהבינו שהרמב"ם מערער על יסודות האמונה, ואלו הבלים. כאן אנו משיבים אותם להבנה נכונה. הרמב"ם מהפכן בלאו הכי, אלא שזה מרענן את האמונה. לא צריך לאבד את העדינות והרגישות שלו ו"להוציא אותו מדעתו". אפשר לראות כיצד אדם שנטוע עמוק באמונתו הדתית לא מפחד להתמודד עם תפיסות בעולם הלא יהודי. מה ההבדלים בסגנון הכתיבה בין "משנה תורה" ל"מורה הנבוכים"?

מעניין מאוד שדווקא האדריכל הגדול של הספר ההלכתי "משנה תורה", שהוא בעל אלף פרקים בדיוק (!), כותב ספר לא מסודר, מתחיל עניין ולא מסיים אותו, מפור רמזים פה ושם. והכל במקוון. כל זה כדי שהלומד עצמו יחשוף לאט לאט את המשמעות העמוקה והמלהיבה של הרעיונות שבו. אומנם יש הבדל בסגנון ומתח בין שני הספרים, אבל לדעת גדולי ישראל, כמו שהתבטא הרבי לא פעם, שניהם תורה אחת המציגה מבטים שונים לקהל שונה ובדרכי חשיבה שונות, אבל לא יותר מזה.

והחשיבה הזו מרעננת. אנו ממליצים לכל מי שלומד את הרמב"ם ב"משנה תורה" שיתבל את הלימוד ב"מורה הנבוכים", ויחוש כיצד האחדות הזו מרעננת. לפעמים אחרי שמבינים היטב רעיונות מסוימים ב"מורה הנבוכים" רואים כיצד אפשר להבין את דיוק הלשון ב"משנה תורה" באופן עמוק ומהפכני. אנחנו עושים זאת בביאורים ובהרחבות. תורה עמוקה נמצאת עשירה מאוד. בייחוד תורת הסוד של הרמב"ם "מעשה בראשית" ו"מעשה מרכבה", שבה פותח הרמב"ם את "משנה תורה". אי אפשר להבין את זה בלי "מורה הנבוכים".

ובכל זאת, כיצד חסידי חב"ד ניגש ללמוד ספר כזה? איך מתחילים ללמוד אותו?

דבר ראשון, לא משנה איך מתחילים, צריך ללמוד אותו כמה פעמים ולקשר פרק לפרק. את החיבורים הללו ניסינו לעשות בביאור, כי זה לא ספר קריאה, אפילו לא ספר עיון, זה סוג של תשבץ. חידה שמגלים בה עוד ועוד רבדים. אבל בירדענו שהזמן קצר, ולקוראים המתחילים, החוששים שלא יעלה בידם ללמוד את הרברים

השבוץ סיימנו עדת חסידי חב"ד ועמד בית ישראל מכל קצוות תבל את לימוד המחזור הארבעים ברמב"ם, והתחלנו בלימוד המחזור הארבעים ואחר. בשנים האחרונות זכינו למהפכה של ממש בתחום הפירושים על הרמב"ם, ואלפי הלומדים ברחבי העולם לומדים את הרמב"ם היומי בעיון, כרצונו הק' של הרבי. שני ספרים כתב הרמב"ם בשני תחומים נושקים וחופפים: בתחום ההלכתי כתב את "משנה תורה" המקבץ לכל התורה כולה, ובתחום ההגותי כתב את "מורה הנבוכים".

לפני שבע שנים השלים הרב ד"ר יוחאי מקבילי עם צוות גדול של ישיבות ומכונים פרויקט מהפכני עולמי במטרה להגיש את "משנה תורה" לציבור הלומדים בנוסח מדויק ובביאור עשיר וקצר. מדובר במהפכה של ממש שהעניקה תנופה אדירה ללימוד הרמב"ם היומי, כתקנתו הק' של הרבי. הרב מקבילי סיים להנגיש בימים אלו את ספרו השני של הרמב"ם, "מורה הנבוכים", בתרגום חדש, החמישי בהיסטוריה, ובפעם הראשונה התרגום מלווה בביאור הפותח את שערי הספר לכל החפץ בכך.

השבוע, לרגל סיום המחזור הארבעים ברמב"ם ופתיחת המחזור הארבעים ואחר, שוחחתי עם הרב ד"ר יוחאי מקבילי על הפרויקט המהפכני ומטרתיו הגדולות. מה הייתה המטרה בהוצאת הספר? הרי כבר יש תרגומים ל"מורה הנבוכים".

המטרה הייתה להנגיש את הרעיונות הגדולים שבספר למאמינים בני ימינו. לא ייתכן שיהודים לא יכירו את משנתו ההגותית של הפוסק הגדול ביותר בעולם היהודי ואיש המחשבה המשפיע ביותר על דורות אחריו, גם על מי שאינם בני ברית. לא חייבים להסכים, אבל חייבים להכיר. תרגום טוב הוא מרכיב ראשוני, ועכשיו אפשר לקרוא את הרמב"ם ברהיטות, וזו עבודה נפלאה של המתרגם המומחה שלנו הלל גרשוני. התרגום מדויק מכתבי יד, אבל לא פחות חשוב מזה, זהו תרגום קולח יותר לבני דורנו. נוסף לכך הוסיפו כותרת לכל כמה פסקאות, וסימון חזותי של מרכיבי הטיעון.

המרכיב השני והחשוב יותר הוא הביאור: להסיביר למה התכוון הרמב"ם, ואם יש צורך – להסביר את הרקע והמונחים הפילוסופיים בקצרה, ולעשות היכרות עם החכמים שהרמב"ם מוכיר. המרכיב השלישי הוא ההרחבות בשולי העמוד, גם כדי לעמוד על ההתאמות שבין דברי הרמב"ם במקום אחד לדבריו במקום אחר, שהרי הספר הוא כמו תשבץ, וגם לגשר בין תקופת הרמב"ם לתקופתנו.

המרכיב הרביעי הוא המפתחות העשירים והמגוונים, שאפשר לקרוא אותם כמעט בפני עצמם. מעבר לכל זה, צריך להבין שפילוסופיה היא "אהבת החוכמה" ביוונית, וניסינו לא רק שחוכמת הרמב"ם תהיה בהירה, אלא בעיקר מלהיבה, שתהיה בה אהבה. שהיא תביא לאותו מקום שהרמב"ם עצמו כיוון: אהבת ה', מתוך עומק ההכרה וההבנה.

הספר מיועד לכל אדם שלומד את הרמב"ם היומי?

בניגוד למה שחושבים, הספר לא מיועד לאדם שיש לו ספקות באמונה. להפך, הרמב"ם כתב

